

Erreforma eta irakaslegoaren prestakuntza

Fermin Barceló

Sarrera gisa: Tituluaren inguruan zenbait gogoeta

Dagoeneko ia inork ez du ukatzen edozein erreformaren oinarrietariko bat irakaslegoan datzala. Bestalde, hezkuntz sistemaren erreforma sakon bat planteiatzen den bakoitzean, irakaslegoaren prestakuntzan behar berriak sortzen direla denok dakigu: bai hasierako prestakuntzan eta baita etengabeko prestakuntzan ere.

Guzti hori egia bada ere, edo onartua badago ere, nahikoa arriskugarria iruditzen zait erreformak eta irakaslegoaren etengabeko prestakuntzak, elkarren artean hain lotuak azaltzea. Horrela, irakasleen hobekuntzaren premiak, erreformak sortzen dituela ematen bait du. Eta nire ustez, ez da horrela. Gehien jota ere, erreformak, behar hori azpimarratu egiten du; baina premia hori erreforma barik ere hortxe dago eta beste nonbaitetik dator.

Gaur egun ia ez da duda-mударik irakaslegoaren prestakuntzaren eta irakaskuntzaren kalitatearen arteko lotura guztiz estua delakoaz. Erabiltzen dugun argudioa hauxe da:

- Eskola hobetu nahi dugu.
- Beraz, ikasgeletan ematen den irakaskuntz prozesua hobetu behar dugu.
- Beraz, irakasleen gaitasun profesionalak hobetu behar dira.
- Beraz, irakaslegoaren etengabeko prestaketa guztiz beharrezkoa da.

Honekin zera esan nahi dut: Kalitatezko eskolak, irakaslegoaren etengabeko prestakuntz beharra planteiatzen duela, eta ez erreformak edo erreformek. Erreformatik ez balego, ez legoke premia hori ala?

Halere, eta esandakoa esanda, artikulua hau erreformak eskatzen duen prestakuntz alorrean arituko da, JAKINekoek hala eskatu bait didate, eta momentuak berak ere horrela eskatzen bait du.

1. Gure irakaslegoari buruzko zenbait datu eta bereizgarri

“Gure” irakaslegoa zein den argitzen ez naiz hasiko. Hemen emango ditugun datuak, Euskal Autonomi Elkartera mugatuko dira. Halere, beraietatik aterako diren zenbait ondorio ziurraski baliagarriak izan daitezke beste lurraldeetako irakasleentzat, Nafarroako irakaslegoarentzat, esate baterako.

Euskal Autonomi Elkarteko irakaslegoa, ezaugarri bereziak dituen profesional-kolektiboa da. Hona hemen horietatik azaleko batzu:

- Gazte samarra: Irakaslegoaren %71,5a 40 urte baino gazteagoa; begi aurrean bizitza profesional luzea duena, beraz.
- Emakume-jendeak proportzio handia ematen du; batez ere, zenbait maila edo/eta areatan; 3 irakasletatik 2 emakumezkoak dira. Zenbait mailatan, eskolaurrean adibidez, %93raino iristen da proportzio hori.
- Irakasleetatik asko, euskalduntzeari emanik dago. Hirutatik batek, euskaraz irakasten du; bostetik batek denbora asko euskara ikasteari damaio. Honekin esan nahi da, denbora eta ahalegin asko eskaintzen diola norberaren prestaketari.

– Irakasle goaren zati handia, eskualde jakinetan biltzen da (Gasteizen edo Bilbo Handian), bai lantegiari (ikastetxei) dago-kionez, bai bizilekuari (kasu honetan pilaketa haundiagoa da) da-gokionez. Alde honetatik, esan behar da, Gipuzkoan eskualde-ba-naketa orekatuagoa dela, eta barreaketa haundiagoa nabari dela.

– Profesional-talde bezala, kolektiboak, egonkortasun handia du. Urte askotan beren gain izango dute irakaskuntz lana; beraz, irakasle-kolektiboan jende berri gutxi sartuko da, eta baja gutxi izango dira. Irakasle goaren %12,5a bakarrik da 50 urtetik gorakoa.

Datu horietatik batzuk, segidako datu-tauletan bildu ditugu:

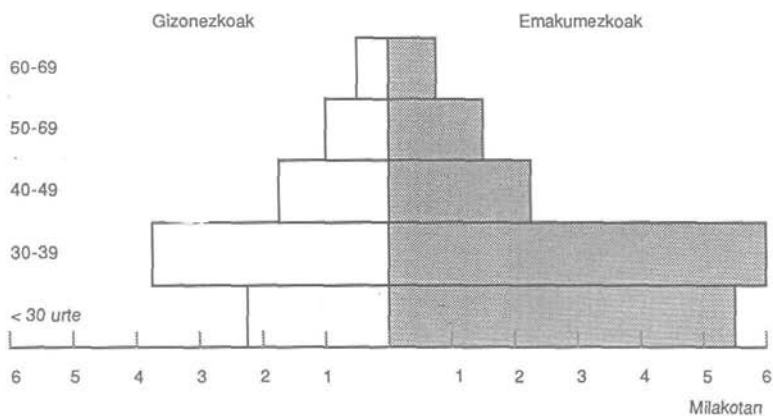
1987-88 Ikasturteko datuak

Mailak	Ikastetxe Publikoak	Ikastolak	Ikastetxe Pribatuak	Irakasleak Guztira	Emakumez-koak	%
Eskolaurrea	1.667	748	680	3.095	2.893	93,50
OHO	7.183	2.229	3.918	13.330	9.616	72,10
HEP (1)	222	-	113	335	191	57,00
Hezk. Berezia (2)	177	-	177	354	265	74,90
Batxilergoa	3.007	382	1.427	4.816	2.678	55,60
Lanbide-Heziketa	1.983	-	1.738	3.721	1.253	33,70
Besteak (g.g.b.)	300	-	-	300	200	66,60
Guztira (3)	14.164	3.358	7.839	25.361	16.896	66,60
Euskaraz Irakasten	4.462	3.203	1.306	8.971		

(1) HEP = Helduen Etengabeko Prestakuntza

(2) Hezkuntza Bereziko irakasleak HBko Zentru berezietan.

(3) Guztirakoak ez datoz bat mailen batuketarekin; irakasle batzuk maila batean baino gehiagotan bait dihardute. Guztirakoetan irakasle bakoitza behin bakarrik zenbatu da

1986-87 Ikasturteko datuak

Adinak	Gizonezkoak	Emakumezkoak	Guztira	%
> 65	96	168	264	
60-64	226	429	655	12,5
50-59	857	1.347	2.204	
40-49	1.540	2.466	4.006	
30-39	3.743	6.164	9.907	71,5
< 30	2.187	5.754	7.941	
Guztira	8.649	16.328	24.977	
	% 34,6	% 65,4		

Datu orokor hauetan nabaritzen diren bi bereizgarri nagusienak (irakasleoa gaztea izatea eta emakumeen proportzioa) hezkuntz sistema osorako egiazkoak izatea gainera, egiazkoak dira baita irakasleoa datuak ere, lurraldeka, sareka edo eta mailaz maila aztertzen baditugu. Hona hemen esandakoaren zenbait lekuko:

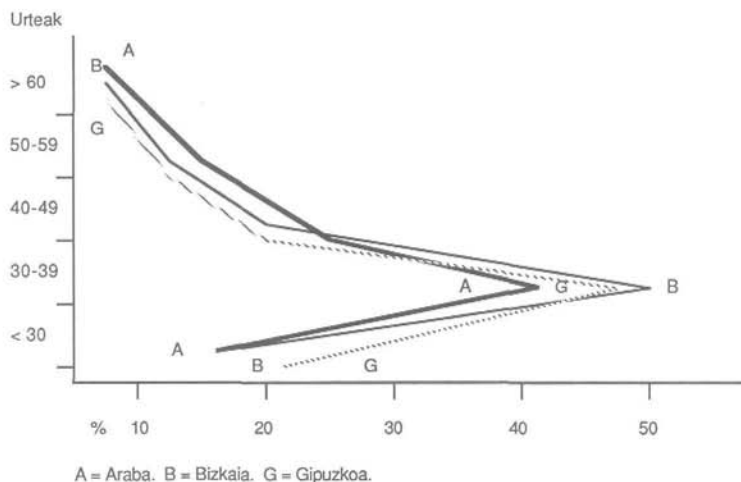
**1986-87 Ikasturteko datuak:
GIZON-EMAKUMEZKOEN PORTZENTAIA, SAREKA**

	Gizonezkoak %	Emakumezkoak %
Ikastetxe Publikoetan	34,40	65,50
Ikastoletan	22,30	77,60
Ikastetxe Pribatuetan	40,00	60,00
Batezbestekoa	34,60	65,40

**1986-87 Ikasturteko datuak:
IRAKASLEGOAREN ADIN-PIRAMIDEA, SAREKA**

Adinak	I. Publikoetan	Ikastoletan	I. Pribatuetan	Batezbestekoa
< 30	31,40	46,90	26,20	31,80
30-39	42,70	38,00	34,60	39,70
40-49	16,00	9,70	18,80	16,00
50-59	7,50	3,90	13,30	8,80
> 60	2,30	1,50	7,00	3,70

Ikastetxe publikoetako irakaslegoa lurraldeka
(Adinaren arabera. 1989. urteko datuak)

Ikusten denez, aipatutako ezaugarriak nahikoa aplikagarriak dira Euskal Autonomi Elkarteko irakaslegoarentzat, nahiz eta lurralde batetik bestera ezberdintasunik egon. Gaztetasuna, esate baterako, haundiagoa da ikastolen irakaslegoan pribatuenean baino. Gauza bera esan dezakegu emakumeen proportzioan. Ikastetxe publikoetako irakaslegoa, aldiz, erdibidean mugitzen da batezbesteko datuetatik hurbil.

Dena dela, datuak, datuak dira, gauza batzuk argitzeko lagungarri, baina beste zenbait gauza estaltzeko kapazak ere bai. Kolektibo honetan ezaugarri amankomun batzuk azpimarratzeak, ezin du errealitatearen beste aldea ezkutatu: kolektiboan bertan dauden alde haundiak. Egoera laboralak, historia profesionalak, statusak, hasierako prestakuntzak (bai disziplinarra, baita psikopedagogikoa ere), gizaritearen aurrean dituzten irudiak, prestakuntzaren aurrean dituzten jarrerak,... kontuan hartuz gero, ezberdintasun handiz osatutako 25.000 laguneko profesional-multzo baten aurrean gaude.

Esandakoez aparte, beste ezaugarri batzuk ere aipatu ahalko genituzke noski. Aipatuak, honengatik aipatu dira: beraietatik ia berehalako ondorioak atera daitezkeelako irakaslearen etengabeko prestaketarako. Ondorioak alegia, horrelako ezaugarriak dituen irakaslearen etengabeko prestaketa-plana aplikatuz, goimailako errentabilitate potentziala atera dakiokela azalduz, edo eta sistemari premien diagnosi eta ebaluazio-mekanismoak ezarri beharra eta lanbide-egoera diferenteei askotariko erantzunak eman beharra ikuseraziz.

2. Erreformatik sortzen diren prestakuntz beharrak

Egia esateko, egokiago iruditzen zait “erreforma” singularrean erabiltzea baino, pluralean erabiltzea eta “erreformak” esatea. Izan ere, etorkizun hurbilean eta paraleloki, funtsezko aldaketak egin nahi dira hezkuntz munduan: sistemaren egituraren, programazio-diseinuan (curriculumean), heziketa berezien premia duten ikaslearen integrazioan, sistemaren euskalduntzean, sare ezberdinen batu-tetan... Benetan erreforma potoloak denak.

Erreforma hauen oinarritzko planteiamendu askok, prestakuntzaren eremuan izugarritzko eragina izango du. Dударik ez. Behar-bada, agerieneko premiak birkoalifikazio-premiak dira. Adibide bat: Eman dezagun, sistema berria 12-14 urte bitarteko ikasleekin aritzeko lizentziatua izatea derrigorrezkoa izango dela; erabaki honek oraingo zenbait maisu-maistren artean birkoalifikazio beharrak sortuko lituzke.

Halere, eta premia hauen garrantzia ukatu gabe, etengabeko prestakuntzaren ikuspuntutik, badaude funtsezko gai batzuk, hala nola planteiamendu kurrikular berriarena edo zenbait mailaren izaera konprentsiboarena —orain arte hautakorrek izandako mailak— profesionaltasun-eredu berri bat eskatzen dutenak: profil profesional askoz konplexuagoa behar dutenak.

Dударik gabe, irakasle-kontzeptua erabiltzen dugunean, denok dugu buruan irakasle eredu bat, buruan dugun eredu hori esplizitoki agertzea batzutan zaila izan arren.

Hona hemen Hezkuntz Ministraritzak iaz ateratako Irakas-kuntzaren Erreforma-Proiektuaren 19. atalean egiten den irakaslearen deskribapena:

“El profesor será capaz de responder a las exigencias del conocimiento disciplinar e interdisciplinar que enseña, de diagnosticar la situación de aprendizaje del individuo y del grupo, de concretar y acomodar las propuestas curriculares genéricas a las situaciones peculiares y cambiantes del aula, de formular y experimentar estrategias metodológicas y de evaluación, de diseñar y de desarrollar instrumentos, técnicas y materiales didácticos, de organizar el espacio y el tiempo en el aula...; en definitiva, el docente ha de estar preparado para diseñar, desarrollar, analizar y evaluar científicamente su propia práctica”.

Testu honetan deskribatzen den irakaslea, *irakasle erreflexiboa* da, irakaskuntzan sortzen diren arazoak aztertu eta erantzuna emateko gaitasuna duena, eta gaitasun hori beste irakasleekin konpartitzeko kapaz dena.

Kontzeptu honek, irakasle-eredu honek, eragin handia du prestakuntzaren planteiamenduan. Irakaslearen prestaketa honela hartzen da: profesionaltzat, gizabanako bezala eta kolektibo bateko atal bezala, egunero bere aurrean dituen problemen soluziobidetzat; hartarako, *hausnarketarako eredutzat* hartzen da prestaketa; hau da, ikastetxeetatik sortzen diren prestaketa-proiektuen garapenerako eredutzat. Heziketa/ikerketak, hein handi batean, eta Europa-mailan egungo prestakuntz joerak ere, alde horretatik doaz argi eta garbi.

Profil berri hau, edozein mailatako irakasleentzat izan daiteke baliagarri, nahiz eta bakoitzak jorratzen duen mailaren arabera premia espezifikoak sortu (haur-heziketan edo batxilergoan esate baterako). Aldi berean, prestakuntz ereduak ere baliagarriak izan beharko lukete maila ezberdinetako irakasleentzat, aipatutako bakoitzaren berezitasunak salbu.

Ez dut uste honelako artikulu batean mailaz maila eta arloz arloko premien deskribapena egitea posible denik edo eta egokia denik. Norbaiti horrelako azterketa bat interesatuko balitzaio, liburu honetara jo dezake: “Irakaslearen Etengabeko Prestakuntz Plana” (Hezkuntz Saila, 1989.eko Otsaila). Bertan, ahalegin handia egin zen, aipatutako profesional berri horrentzako sortzen diren prestakuntz exijentziak alor hauetan zehazteko: eguneratze didaktikoan, orientabide-arloan, hezkuntz gestioan, espezializazioan, ikastetxe-mailan, heziketa-proiektuak bideratzen, eta eguneratze zientifiko-teknologikoan.

Beharbada, nahikoa da 6 alor nagusi hauek aipatzea erreformatik sortzen diren premia garrantzitsuenak nondik nora doazen sustatzeko.

Sei alor alde batetik, eta alor bakoitzak, biderka daitekeen beste maila bateko alor bat beste aldetik. Ezin bait dugu ahaztu, euskal hezkuntz sistemaren ezaugarri berezia, hain zuzen ere, bere izaera elebidun progresiboa, eta honek dakartzan irakaslegoa eguneratzeko berehalako inplikazioak: bere hizkuntz gaitasunean eta ez horretan bakarrik.

Prestakuntz premia ugari, maila guztietan eta arlo guztietan. Baina premia guzti horiekin zerrenda luzea eta ia bete ezinezkoa prestatzen badugu, ez dugu gauza handirik aurreratuko. Beraz, lehenetasun batzuk markatu beharra dago. Nik neuk, arrisku guztiekin, lan-alor hauei emango nieke lehenetasuna hurrengo urteetako prestakuntz programetan.

1.- Gestio-ekipoentzako prestakuntza.

Ez dut uste gure inguruko hezkuntz mundua ezagutzen duen inork, hau ukatuko duenik: gure sistemaren zulo ilunenetariko bat ikastetxeen zuzendaritzan dagoela. Egia esateko, arazo hau ez dugu prestakuntzarekin bakarrik konponduko. Beste erabaki batzuk ere hartu beharko lirateke. Dena dela ikastetxeetako zuzendaritza hartzen duten irakasle-taldeentzat, prestakuntza espezifiko bultzatu behar da. Eta ez dut esaten "zuzendariarentzat" soilik, zuzendari-taldearentzat ere bai.

2.- Zentruari buruzko prestaketa.

Ikastetxe-mailako heziketa-proiektuak, ikastetxe-planak, ikastetxe-mailako proiektu kurrikularrak, ikastetxearen autonomia... eta ez dakit zenbat gauza gehiago indartu nahi badugu (erreformetan esaten denaren arabera) irakasle bakoitzaren banakako prestakuntzaren gaineratik (eta bide hauek itxi barik) ikastetxe-mailan proiektuak burutzeko sortzen diren beharrei prestakuntz ekintzetatik erantzun egokia eman behar diegu.

3.- Irakasleak laguntzen arituko diren irakasleen prestakuntza.

Euskal Autonomi Elkartearen beraiei erantzuteko nahikoa irakasle, pertsona edo aholkulari egoki ez dugula premien zerrendaren aurrean, norbaitek esango balu nik neuk arrazoia emango nioke. Eta hau esaterakoan ez dut Unibertsitatea ahazten.

Beraz, "kaskada"-sistema bezala ezagutzen den prozesua, nahitanahiezkoa da etorkizunari begira. Urte hauetan ditugun giza baliabideei etekina ateratzeko baldintzak ipintzen baditugu eta irakasleei lagunduko dieten aholkularien prestakuntzan aurrera-pausoak ematen baditugu, prestakuntzaren etorkizuna askoz argiago ikus dezakegu.

4.- Tutoretza-funtzioetarako prestakuntza.

Honekin orientazio-arloan sartzen ari gara, baina tutoreen (irakasle arrunten) perspektibatik eta ez orientatzaile espezialisten aldetik. Konprentsibitateari, ezberdintasun haundiak gela berean onartzeari, ume berezien integrazioari, hautakortasunari... erantzun egokiak emateko, tutoreen prestakuntza landu behar da.

Honekin ez diet garrantzirik kendu nahi espezializazio-beharreri, ez eta eguneratze zientifiko-teknologikoei ere. Baina ziur nago, prestakuntza alor hauek landuko direla, ezen erreformak, derigorrez eskatuko bait ditu.

Nire ustez, badago lehentasuneko 5. alor bat ere. Baina ez dut 5. bezala azaldu nahi, nire eritziz beste kategoria ezberdin batetan kokatzen da eta: irakasle goaren euskalduntze-prestakuntzan hain zuzen. Artikulu honen zeregina ez doa bide horretatik, baina, halere, ezin ahaztu euskal hezkuntz sistemarako guztiz garrantzizkoa den premia hau.

3. Zenbait baldintza eta oztopo

Adituek esaten dute edozein prestakuntz planek ere, eraginkorra izateko, gutxienezko lau baldintza bete behar dituela:

- Irakasleen inplikazioa lortzea, beren premiei erantzun egokia emanez.
- Helburuak argi edukitzea.
- Prestakuntz eskaintza malgua, berezia eta koherentea lortzea.
- Baliabideak gehitu edo eta errendimendu eta kontuen arteko oreka erdiestea.

Argi dago aipatutako lau puntuotan arazoak ditugula. Dena dela, gure inguruko prestakuntz arloko etorkizunari begira, fun-

tsezko oztopen aurrean aurkitzen gara. Hauek izango lirateke nire ustez, horietako batzuk:

* Boluntarismoa gainditzea, edo eta beste modu batean esanda, irakasle guztien eskubide eta betebehartzat hartzen dugun etengabeko prestakuntza, irakasle guztientzat egia bihurtzea. Honek zenbait baldintza eskatzen du.

* Hobekuntz lanekin arduratuko diren aholkularien prestakuntzan eta probetxamenduan pauso bizkorrak ematea. Askok horrela pentsatu arren, arazo nagusia ez dator, nire ustez, diruaren eskasiatik, giza-baliabideen eskasiatik baino.

* Giza-baliabideen arazoa, oso lotuta dago egiturarenarekin. Hurrengo urteetan egitura egokia sortzen eta finkatzen bada, prestakuntzaren etorkizuna askoz errazagoa izango da. "Egokia" esaten dudanean, ez dut "nahikoa indar duena" bakarrik esaten. Prestakuntz eredu bat errazten duen egitura deszentralizatua esan nahi dut: irakasle eta ikastetxeetatik sortzen diren premiei erantzun egokia emango liekeen egitura.

* Ikastetxeak, irakasle-taldeak bezala, prestakuntz arloan inplikatzeko, ikastetxe-proiektuak bultzatuz. Honek ez du esan nahi prestakuntzarako ekintza guztiak proiektuen inguruan bideratu behar direnik, baina bai bide "berri" hau zabaldu eta egin egin behar dela.

Oztopo hauek, nolabait esateko, "barruko" oztopoak dira: prestakuntzan bertan gertatzen diren oztopoak, alegia. Baina ezin dugu ahaztu, irakaslearen prestakuntzan, beste gaietan bezalaxe, kanpoko eraginak ere badaudela, eta zerikusi haundikoak gainera: erreformaren inplantazio-egutegia, ikastetxeetan finkatu diren irakasle plantilak, irakasle-karrerari buruz erabaki daitekeena, ikasle-kopuruaren bilakaera, hizkuntz ereduaren etorkizuna, Unibertsitate-mailan hartuko den zenbait erabaki, eta abar luzea.

Artikulu honi amaiera emateko, beharbada hasieran egin behar nukeen oharra egin beharko dut: orrialde hauetan irakaslearen "etengabeko" prestakuntzari buruz aritu gara, hasierako prestakuntzaz ezer esan barik. Honek zer esan nahi du? Erreformak hasierako prestakuntzan eraginik ez duela izango? Ez, noski. Irakasleen hasierako prestakuntzan ere eraginak nabariak izango dira. Baina euskal hezkuntz sisteman ezin dugu gauza haundirik espero hasierako prestakuntzatik, epe laburrean —eta ez hain laburrean— oso irakasle berri gutxi (eta eman dezagun oso ondo prestatuak)

sartuko bait dira gure ikastetxeetan. Hau ulertzeko, nahikoa da hasieran eman ditugun irakasleen adinari buruzko datuak aztertzea eta Euskal Herriko jaiotz tasak (Europa mailako baxuenak) ezagutzeta. Beraz urte batzuk barru, ikasle gutxiago eta orain dugun irakaslegoa, aldaketa gutxirekin. Horregatik aritu gara artikulu honetan etengabeko prestakuntzaz eta ez hasierakoaz: erreforma eta heziketaren kalitatea, neurri handi batean bederen, oraingo irakaslegoaren eskuetan izango delako urte askotan.

Ezin dugu esan erreformaren arrakasta irakaslegoaren prestakuntzan soilik jokatu denik —hau esatea gehiegikeria izango litzateke—, baina esan dezakegu, inolako dudarik gabe, irakasleen inplikazio barik eta beren hobekuntza barik, erreformaren porrota zurrta dela.

F. B.

FORMACION PERMANENTE DEL PROFESORADO

FORMATION PERMANENTE DU PROFESSORAT

Partiendo de un análisis estadístico de las características del profesorado actual del País Vasco, el autor hace ver la necesidad de una formación permanente bien estructurada, ya que los docentes actuales son muy jóvenes y les quedan muchos años de trabajo. Mejorar la calidad de la enseñanza exige mejorar la formación del profesorado adecuándolo siempre a los avances de la sociedad.

Por otra parte, las reformas de las enseñanzas que se avecinan traen grandes cambios en los quehaceres de los enseñantes: deberán elaborar proyectos curriculares para el centro donde trabajan, tendrán que implicarse en la enseñanza comprensiva. Dos características fundamentales de las reformas, que en el sistema actual no han jugado ningún papel decisivo. Esto obliga al profesorado a prepararse para las nuevas funciones.

Esta formación permanente no puede dejarse a elección de cada profesor. La administración debe viabilizar la adecuación de todos los enseñantes a través de programas institucionales.

Se référant à une analyse statistique des caractéristiques du professorat actuel du Pays Basque, l'auteur insiste sur la nécessité d'une formation permanente bien structurée puisque les enseignants actuels sont très jeunes et qu'il leur reste de

nombreuses années de travail. Pour améliorer la qualité de l'enseignement, il est nécessaire de perfectionner la formation du professorat tout en l'adaptant aux progrès de la société.

En outre, les futures réformes de l'enseignement apportent de grands changements dans les tâches des enseignants: ils devront élaborer des projets curriculaires pour le centre où ils sont employés et être impliqués dans l'enseignement compréhensif. Ce sont deux caractéristiques fondamentales des réformes qui dans le système actuel n'ont joué aucun rôle décisif. Ceci oblige le professorat à se préparer pour de nouvelles fonctions.

Cette formation permanente ne peut être laissée au choix de chaque professeur. L'administration doit rendre possible l'adaptation de tous les enseignants à travers les programmes institutionnels.